

Sooblikovanje prilagoditev za nadarjene učence in učenke pri pouku slovenščine na predmetni stopnji v osnovni šoli

Maja BREZOVAR

Osnovna šola Žiri

maja.brezovar@osziri.si

Izvleček

Prispevek predstavi enega izmed možnih načinov oziroma predlogov za sooblikovanje prilagoditev aktivnosti in ciljev znotraj predmetnega področja pouka slovenščine. Le-te naj učitelj slovenščine oblikuje skupaj z učencem,¹ evidentiranim kot nadarjenim učencem. Na podlagi rešenega kratkega vprašalnika s ponujenimi dejavnostmi ter možnostmi dopolnitve lahko učenec izbere usmerjen način sodelovanja, s katerim želi predvsem pa nadgraditi svoja močna področja. Učitelj individualizirani program nadarjenega učenca upošteva skladno z učnim načrtom in cilji predmeta ter ga v celotnem šolskem letu realizira. Zastavljene cilje ob začetku posameznega šolskega leta vpiše v načrt dela z nadarjenim učencem ter opravi vmesno in končno evalvacijo. Z vprašalnikom ob začetku šolskega leta in dogovorjenimi aktivnostmi se učenec počuti upoštevanega in bo za dogovorjene aktivnosti bolj motiviran, posledično pa tudi uspešnejši.

Ključne besede: sooblikovanje ciljev in prilagoditev, nadarjeni učenci, individualiziran program, slovenščina

1 Moške slovnične oblike so enakovredno uporabljene za oba spola, tj. učenec, učenka, učitelj, učiteljica.

Co-shaping Modifications for Gifted Students in Slovene Language Classes in Upper Level (9-year program)

The article presents one of the possible ways or proposals for co-creating adaptations of activities and goals within the school subject Slovenian language. The Slovenian language teacher should design these proposals together with the student who is registered as gifted student. On the basis of completed short questionnaire with offered answers of activities and supplementary options, the student can choose a focused method of cooperation with which he/she wishes to build on his strong areas. The teacher follows the individualized programs for gifted students in accordance with the curriculum and goals of the subject area, and implements it throughout the entire school year. At the beginning of each school year, the teacher writes set goals into the work plan together with gifted student and performs an intermediate and final evaluation. With the questionnaire at the beginning of the school year and the pre-arranged activities, the student feels taken into account and will be more motivated by the pre-arranged activities, and consequently more successful.

Keywords: co-designing goals and adaptations, gifted students, individualized program, Slovenian language

1 Uvod

Poučevanje ter preverjanje in ocenjevanje znanja v osnovni šoli učitelju predstavlja izziv poleg tega, ko skuša učno snov, določeno z učnimi načrti, približati učencem ob zavedanju, da so si med seboj zelo različni. Med laiki je pogosto slišati mnenje, da je poučevanje v šoli takšno, kot je nekdanje bilo (frontalno, teoretično ...), predvsem pa togo, ravno tako pa se pri preverjanju in ocenjevanju pojavi nov izziv za učitelja, ki teži k čim večji pravičnosti, saj ima le-ta v razredu učence z različnimi specifikami, potrebami, značajskimi lastnostmi. Poleg učencev s posebnimi potrebami ali primanjkljaji na posamičnih področjih, učencev s statusom perspektivnega športnika ali umetnika, učencev priseljencev, učencev tujcev z zaščito idr. mora pri delu upoštevati tako imenovane prepoznane nadarjene učence.

2 Nadarjeni v Osnovni šoli Žiri

V Osnovni šoli Žiri je v šolskem letu 2022/23 na vseh področjih skupaj 61 nadarjenih učencev, od tega na področju slovenščine 22 (zajeti so učenci od 5. do 9. razreda).

»Krovno« delo z nadarjenimi učenci večinoma opravlja šolska svetovalna služba, tako je tudi v OŠ Žiri, učitelji pa smo pri predmetih, ki jih poučujemo, in kot razredniki aktiven partner pri realizaciji dogovora o prilagajanju šolskih obveznosti za nadarjenega učenca na svojem predmetnem področju.

Ta dogovor ima pravno podlago v Zakonu o osnovni šoli. Šola nadarjenim učencem zagotavlja ustrezne pogoje za vzgojo in izobraževanje tako, da jim prilagodi vsebine, metode dela ter jim omogoči vključitev v dodatni pouk, druge oblike individualne in skupinske pomoči ter druge oblike dela (11. člen). Sicer pa se v šoli pri delu z nadarjenimi učenci opiramo na dokument Strokovna izhodišča posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalnega dela z njimi iz leta 2019 (Bezić, 2019), še prej pa z dokumenti, ki so bili »predhodniki« Koncepta (iz 1999 in 2007).

2.1 Anketni vprašalnik za nadarjene učence v OŠ Žiri

Med nadarjenimi učenci v OŠ Žiri sem leta 2020 izvedla krajšo anketo. Raziskovanje na temo dela z nadarjenimi učenci oziroma sooblikovanja ciljev z nadarjenimi učenci je potekalo na dveh nivojih. Najprej me je zanimalo sodelovanje nadarjenih učencev v aktivnostih na splošno, nato pa še na področju, na katerem tudi sama pripravljam skupaj z njimi individualizirani načrt dela. Ta načrt dela oddamo vsako leto ob začetku psihologinji, nato mu skušamo slediti, evalviramo pa ga ob polletju in ob koncu šolskega leta. Evalvacija nudi vpogled v opravljeno delo in ponuja prostor za izboljšanje učenčevih močnih področij.

Med evidentiranimi nadarjenimi učenci in učenkami OŠ Žiri sem izvedla kratko anketo o aktivnostih, ki jih veselijo, in prilagojenih načinih dela. Anketni vprašalnik je vseboval trinajst vprašanj zaprtega in odprtega tipa. Cilj raziskave je bil:

- dobiti vpogled v dosedanje delo nadarjenih učencev in

- ugotoviti zamisli nadarjenih učencev o tem, kako bi še boljše ali drugače spodbudili njihove dejavnosti na splošno in na področju slovenščine.

Vprašalnik je reševalo 36 evidentiranih nadarjenih učencev od 5. do 9. razreda OŠ Žiri, in sicer 19 fantov in 17 deklet. V anketi je sodelovalo 11 učencev 5. razreda, 10 učencev 6. razreda, ter po 5 učencev 7., 8. in 9. razreda.

Na začetku me je zanimalo, kako učenci razumejo pojem nadarjenost in na katerem področju so nadarjeni. Po odgovorih učencev je zanje nadarjenost večja zmožnost ali sposobnost od večine (več, boljše, hitreje), tudi uspeh in samo veselje ter interes do nekega močnega področja

V Tabeli 1 je predstavljeno, na katerih področjih so učenci nadarjeni.

Tabela 1: Število nadarjenih učencev po področjih

področje	število učencev
matematika	33
slovenščina	22
angleščina	21
geografija	3
zgodovina	5
fizika	4
kemija	8
biologija	3
naravoslovje in tehnika	2
likovna umetnost	17
glasbena umetnost	3
tehnika in tehnologija	5
šport	12

Vir: Dokumentacija šolske svetovalne službe OŠ Žiri.

Največ učencev je nadarjenih na področju matematike, jezikov (slovenščina, angleščina), likovne umetnosti, športa, sledi kemija ter ostali predmeti v manjšem deležu. Iz odgovorov je razvidno, da

nadarjenost sega na različna področja tudi na majhnem vzorcu, kot ga predstavljajo nadarjeni učenci naše šole.

Vsi anketirani učenci razen dveh menijo, da jim identificirana nadarjenost prinaša določene prednosti. Te so po njihovem mnenju: udeležba na uricah za nadarjene in več ekskurzijah, kjer izveš kaj novega, reševanje težjih nalog, pridobivanje več znanja in spretnosti, urjenje spomina, nadgrajevanje različnih sposobnosti.

Nadalje sem želela dobiti odgovore od učencev, kaj so dodatnega delali v šoli zaradi nadarjenosti. Našteli so aktivnosti, ki jih učitelji izvajamo pri dodatnem pouku ali še dodatno izven razporejenih ur, npr. pisanje za natečaje, reševanje učnih listov s težjimi nalogami in pripravljanje na tekmovanja, izdelovanje raziskovalnih nalog s področja interesa. Pri prebiranju odgovorov določenih učencev je videti, da se v času reševanja anketnega vprašalnika niso spomnili na dejavnosti, ki jih delajo dodatno, ali pa jih ne sprejemajo kot dodatne, ampak se jim zdi to običajno.

Učenci so bili nato vprašani, na katerih področjih oz. pri katerih šolskih predmetih bi želeli delati več. Podobno kot pri drugem odgovoru segajo njihovi odgovori na zelo različna področja, ki pa se ne pokrivajo nujno s področji, ki so jih našteli, da so zanje nadarjeni. V teh primerih bi bilo dobro njihove želje predati naprej učiteljem razrednikom in predmetnim učiteljem, da bi ti znali delovati v to smer.

Skoraj vsi učenci (razen treh) so odgovorili, da njihovi sošolci vedo, da so nadarjeni. Z »nadarjenostjo« se rada pohvalita le dva učenca 5. razreda, in sicer se občasno pohvalita prijateljem v šoli, razloga za to pa nista navedla. Ostali anketirani se s tem ne hvalijo. Navedli so, da se jim to ne zdi pomembno ali potrebno, da se neradi hvalijo, da se ne želijo izpostavljati, nekatere skrbi, da bi jih sošolci zato zasmehovali oz. jih imeli za piflarje, nekaterim pa se to ne bi zdelo pošteno do tistih, ki na določenem področju niso tako uspešni.

V OŠ Žiri potekajo urice za nadarjene učence, ki jih organizira psihologinja. Ta se z učenci srečuje glede na razred, ki ga obiskujejo. Večina anketiranih učencev (razen 3) urice redno obiskuje.

Zanimalo me je tudi, v kolikšni meri učenci obiskujejo dodatni pouk. Največ anketirancev (17) obiskuje dodatni pouk pri vseh

predmetih, ki ga ponujajo. Večina ostalih anketirancev obiskuje dodatni pouk pri nekaterih predmetih, in sicer 9 pri matematiki, 2 pri angleščini, 1 pri kemiji, 1 pri slovenščini, 1 pri geografiji in 1 pri likovni umetnosti (vendar zanju ni posebnega termina). En anketiranec občasno obišče dodatni pouk pri matematiki in slovenščini, 1 je odgovoril, da ne hodi na dodatni pouk, gre pa na tekmovanje. En anketiranec pa je napisal, da za tisti predmet, za katerega je nadarjen, ni dodatnega pouka. Dodatni pouk je namreč v sklopu urnika organiziran le za predmete matematika, slovenščina, angleščina, pri ostalih predmetih se lahko učenci dobijo z učiteljem individualno.

V OŠ Žiri skušamo učitelji mentorji z različnih področij spodbuditi vse, še posebej nadarjene učence, da naj napišejo raziskovalno nalogo s področja njihovega interesa. Zato je bilo v anketi eno od vprašanj, ali so nalogo že napisali. Sedem anketiranih učencev na to vprašanje ni odgovorilo (ni jasno, ali je niso napisali ali niso odgovorili na to vprašanje – glede na to bi bilo smiselno vprašanje v anketi oblikovati drugače), raziskovalno nalogo pa je napisalo že 9 učencev (2 dvakrat). Šest anketirancev nima namena napisati raziskovalne naloge, ostali pa so označili, da jo bodo napisali v višjih razredih OŠ.

Nadarjeni učenci sodelujejo tudi na raznih natečajih. Izmed vseh anketiranih jih je 27 že sodelovalo na katerem natečaju. Največ (20) jih je sodelovalo z literarnim prispevkom, 17 pa z likovnim ali z obema (12), 1 pa še z deklamacijo poleg teh dveh. Dva anketiranca sta deklamirala, 1 pa je sodeloval na klekljarskem natečaju.

Na koncu me je zanimalo, katere aktivnosti, ki po mnenju anketirancev spodbujajo nadarjenost mladih, bi se radi udeležili. Predlagali so naslednje: zabavne kvize, predavanja, delavnice, tabore, dogodke in tekmovanja s področja nadarjenosti ali drugih področij/tem, o katerih se v šoli ne učijo.

2.2 Nadarjeni učenci pri slovenščini ter sooblikovanje ciljev in aktivnosti na tem področju

V drugem delu anketnega vprašalnika so bili nagovorjeni nadarjeni učenci na področju slovenščine.

Učenci so v vprašalniku označevali, katere aktivnosti v povezavi s slovenščino, ki jih nudimo nadarjenim učencem, jih veselijo in/ali bi pri njih želeli sodelovati.

Učenci so lahko izbirali med naslednjimi dejavnostmi:

- tekmovanje iz slovenščine za Cankarjevo priznanje,
- vodenje ure slovenščine (lahko enkrat ali večkrat – kot želijo) ali le dela ure slovenščine,
- sodelovanje na šolski prireditvi/proslavi z deklamacijo ali drugačnim govornim vložkom ali na sploh sodelovanje pri proslavi,
- pisanje prispevkov za literarne natečaje, na katere smo povabljeni oziroma jih učiteljice poiščemo,
- aktivno sodelovanje na šolski literarni čajanki,
- bralno druženje s starejšimi občani v domu starejših občanov,
- bralno druženje z mlajšimi otroki v dogovoru z VVE pri OŠ Žiri,
- pomoč sošolcu ali sošolki, ki mu/ji slovenščina povzroča težave,
- predlogi – predlagajo sami.

Na tekmovanju iz slovenščine za Cankarjevo priznanje učenci razvijajo zmožnost tvorjenja daljšega besedila ob prebranem delu in ostalih pridruženih besedilih, sledijo navodilom za pisanje, kar je kasneje dobra popotnica za pisanje esejev v gimnaziji oziroma srednji šoli; podobne veščine krepijo literarni natečaji, na katerih sodelujemo. Poleg tega literarni natečaji nemalokrat glede na razpisano temo želijo dvigati zavest, vrednote in zgraditi sodelovanje med posamezniki in organizacijami na različnih področjih. Vodenje ure ali dela ure (slovenščine) učence spodbuja, da razvijajo spretnost javnega nastopanja pred srednje veliko skupino ljudi (sošolcev), spretnost pomnjenja in znajdenja v novih situacijah. Ravno tako bi morali za vodenje dela ure ponoviti učno snov, ki smo jo že spoznali v preteklih letih, ali celo naštudirati novo snov. Nastopanje na šolski prireditvi pa spodbuja njihovo veščino javnega nastopanja, krepí pomnjenje in spodbuja ekipno delo. Branje starejšim in mlajšim od sebe ter sodelovanje na šolski bralni čajanki spodbuja mlade h kritičnemu mišljenju in krepí veščine debatiranja na določene teme, hkrati pa gradi mostove med različnimi generacijami. Medsebojno

nudnje pomoči glede razlage pri pouku spodbuja timsko delo, empatičnost, skrb za sočloveka.

Nekaj učenk je izbralo vse ponujene možnosti, nekatere le po dve, kar nakazuje na različne interese učenk. Na splošno pa so anketiranci napisali, da si želijo več pouka slovenščine in več ustnih ocen, pisanja pesmi, (daljših) zgodb/knjige in nadaljevanj zgodb, igranje/dramatizacijo, več branja. Med predlogi se je znašlo tudi tekmovanje Zeleno pero. Kar so predlagali, se pri pouku slovenščine že izvaja pri pouku, pri dodatnem pouku ali kot dodatne naloge pri krožkih ali izbirnih predmetih.

Sledili so pogovori po izvedeni anketi o tem, kako in kdaj bi aktivnosti s področja slovenščine izvedli. Glede izvedbe so izkazali veliko fleksibilnost, čeprav imajo že veliko obveznosti poleg pouka. Hkrati so povedali, da jim navedene aktivnosti predstavljajo t. i. »zabavnejši del šole«, zato jih želijo tudi izvesti.

3 Zaključek

V prispevku sem predstavila rezultate raziskave med nadarjenimi učenci o aktivnostih, ki jih veselijo, in prilagoditvah njihovih dodatnih interesov pri pouku (in izven njega) na splošno in pri pouku slovenščine. Čeprav je v raziskavi sodelovalo malo učencev in je bil vzorec neslučajnostni, so ugotovitve pomembne za nadaljnje delo z nadarjenimi učenci na OŠ Žiri. Rezultati so pokazali, da sta nadarjenim učencem sooblikovanje ciljev in izbira aktivnosti pomembna. Učenci so za aktivnosti, izbrane po lastnem okusu, bolj motivirani, delo načrtujejo, so radovedni, razvijajo sposobnosti komuniciranja. Lastnosti nadarjenih so se izkazale tako, kot so zapisane v Strokovnih izhodiščih posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalnega dela z njimi. Kratek vprašalnik je pokazal, da nadarjeni učenci v aktivnostih, ki jih izvaja šolska svetovalna služba ali predlaga učiteljica slovenščine na OŠ Žiri, uživajo in se jih radi udeležujejo, čeprav ne vseh v enaki meri. Učencem veliko pomeni, da imajo možnost dogovarjanja oziroma soodločanja za aktivno sodelovanje pri aktivnostih, ki jim bolj odgovarjajo.

Glede na ugotovitve raziskave bi bilo smiselno, če bi lahko pri nadarjenih učencih v osnovni šoli upoštevali njihove dodatne obveznosti, zadolžitve, tako kot npr. pri učencih s statusom perspektivnega športnika ali umetnika, in bi jim prilagodili ocenjevanje tako, da bi se z njimi dogovorili za terminsko ustrežnejši datum, saj se ti učenci nemalokrat pripravljajo na (njim) pomembna tekmovanja ali zavor raziskovalnih nalog. Tako bi bila spodbuda za dodatno aktivnost izven rednega pouka še večja, njihov produkt ali vpliv pa opaznejši.

4 Literatura

- Bezić, T. idr. (2019). *Strokovna izhodišča posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalnega dela z njimi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno prek: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2021/01/strokovna_izhodišca_nadarjeni.pdf (25. 1. 2023).
- Zakon o osnovni šoli. *Uradni list RS*, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-K. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448> (30. 1. 2023).